

Apothekers omarmden als eersten de computer in de gezondheidszorg

Geschiedenis van de digitalisering van geneesmiddelinformatie

PW14 - 09-04-2021 | door Peter Wittop Koning, Peter van den Hooff en Toine Pieters

Apothekers zijn pioniers op het gebied van automatisering in de gezondheidszorg. De komst van de computer in de jaren zeventig stelde hen in staat de verstrekkingen per patiënt overzichtelijk bij te houden, net als de afrekening van declaraties. Vanaf de jaren negentig gingen apothekers de computer nog breder inzetten om patiëntenzorg te verbeteren, kwaliteitsbeleid op te stellen of onderzoek te doen.

Begin jaren zeventig stonden apothekers voor twee grote uitdagingen: het versnellen van de afrekening van de ziekenfondsdeclaraties, om de veranderende financiële situatie het hoofd te bieden, en de uitholling van hun beroep door de dominantie van verpakte geneesmiddelen. De voornamelijk analytisch-chemisch opgeleide apothekers begonnen zich te realiseren dat systematische medicatiebewaking als een nieuwe vorm van farmaceutische patiëntenzorg het beroep een nieuwe impuls kon geven.

Volgens verscheidene pioniers was de introductie van de computer een noodzakelijke voorwaarde voor een modernisering van de farmacie. Maar eerst moest er een digitaal bestand komen dat zowel geneesmiddelprijzen als ook inhoudelijke informatie over geneesmiddelen bevatte. Hiervoor moest een overgang worden gemaakt van informatie in boeken naar een

digitaal systeem: de digitalisering van geneesmiddelinformatie.

Een eerste digitaal bestand met geneesmiddelinformatie werd in 1972 in Nijmegen ontwikkeld door Erik Dammers en de ziekenhuisapotheek van het Radboud Universitair Medisch Centrum. Dit zogenoemde Farmodex-bestand kon echter alleen in ziekenhuisapotheken worden gebruikt, niet in de openbare apotheek. Verschillende automatiseringsbedrijven sprongen in dit gat en begonnen aan de ontwikkeling van een eigen apotheekinformatiesysteem (AIS). Later zagen ook de farmaceutische groothandels hier brood in, zoals Centrafarm dat samen met de Vrije Universiteit en hardwareleverancier Multihouse begon met de ontwikkeling van een eigen AIS.

Binnen het Recepten Uitreken Controle Bureau (RUCB) ontstond een initiatief om de declaraties bij het ziekenfonds te vereenvoudigen. Bestuurslid Geert van der Wijst werkte samen met automatiseringsbureau Datapartners aan Pharucom, een systeem dat het RUCB moest helpen regionaal te automatiseren. Dit systeem maakte gebruik van een artikelenbestand met geneesmiddelprijzen, gebaseerd op de gedrukte ziekenfondstaxe. Niet veel later werd Pharucom de basis voor Pharmacom, een AIS dat in de openbare apotheek gebruikt kon worden.

Door deze verschillende initiatieven konden apothekers nu met behulp van een computer zelf digitaal declaraties inleveren bij de ziekenfondsen: de declaraties werden op grote harde schijven of tapes gezet en afgeleverd. Aanvankelijk was niet elk ziekenfonds hier even blij mee; op

deze manier werd het RUCB gepasseerd en dat zou banen kosten. Toch werkten ze uiteindelijk allemaal mee.

Medicatiebewaking

Nu de informatie van heel veel verschillende geneesmiddelen digitaal beschikbaar was gekomen, kon de apotheker hierover gemakkelijk en snel beschikken. Dat stelde hem in staat snel te controleren of de dosering juist was, of het middel interacties of contra-indicaties had en of het gebruikt mocht worden bij een aandoening als astma of bij zwangerschap. Een patiënt moest uiteraard wel open en eerlijk aangeven of hij allergisch was en wat voor aandoeningen hij had. Maar ook deze gegevens waren nu in de computer te vinden en daardoor eenvoudiger bij de hand.

De digitale beschikbaarheid van geneesmiddel informatie stelde de apotheker in staat snel te controleren of een middel interacties of contra-indicaties had.

Door de gecomputeriseerde medicatiebewaking kwam een enorme hoeveelheid signalen vrij. Dit bracht een nieuwe uitdaging met zich mee: apothekersassistenten waren nog maar nauwelijks gewend aan het omgaan met dit soort vraagstukken. Het leren oplossen van de problemen betekende een ingrijpende verandering in hun takenpakket. Om een voor de patiënt zinvolle vorm van medicatiebegeleiding te realiseren was een breed draagvlak binnen het team nodig en stond de apotheker voor de verantwoordelijke taak dit goed te regelen.

Unieke bestandsstructuur

Begin jaren tachtig waren er verschillende, losstaande initiatieven tot het automatiseren van processen binnen de apotheek. In verschillende apotheken werden verschillende systemen gebruikt en daardoor verschillende adviezen gegeven over dezelfde geneesmiddelen. Spreken in meerdere talen als het om dezelfde middelen gaat, leidt tot verwarring bij arts en patiënt en extra werk voor de apotheker.

De KNMP ontwikkelde daarom vanaf 1985 een geneesmiddelendatabank, die de standaard voor alle verschillende systemen werd. Nadat de bestanden van alle leveranciers van automatiseringssoftware hieraan waren gekoppeld, konden via tapes en later diskettes updates voortaan automatisch worden uitgevoerd.

De KNMP-geneesmiddelendatabank was erop gericht medicatiebewaking in de apotheek verder te faciliteren. De werkgroep die de databank ontwikkelde had onder voorzitterschap van ziekenhuisapotheker dr. Ary van der Kuy (1929-2014) een unieke bestandsstructuur uitgewerkt om dit te doen. De databank bevatte gegevens over onder meer stofnaam en dosering. Deze manier van gegevens structureren bleek een vondst en heeft wereldwijd waardering opgeleverd. Afgezien van PharmaPartners maken anno 2021 alle informatiesystemen voor apotheek en huisartspraktijk nog steeds integraal gebruik van deze databank, tegenwoordig G-Standaard geheten.

Helaas is het tot nu toe niet gelukt om te komen tot een landelijke standaardisatie van de medicatiebewaking. In onze ogen een gemiste kans.

Peter Wittop Koning en Toine Pieters (hoogleraar geschiedenis farmacie UU) zijn bestuurslid van de Stichting Farmaceutisch Erfgoed. Peter van den Hooff is historicus.

Zie ook de digitale tentoonstelling [Automatisering in de apotheek](https://www.nationaalfarmaceutischmuseum.nl/) (<https://www.nationaalfarmaceutischmuseum.nl/>).